

Чурапчыга күн тахсар!

САҢА ОЛОХ

Чурапчыга күн тахсар!

2012 сыл
Муус устар
26
КҮНЭ
ЧЭПНИЭР
№ 59-60
(10492-10493)

ХАҔЫАТ 1951 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

МУУС УСТАР 27 КҮНЭ – САХА РЕСПУБЛИКАТЫН КҮНЭ!

ЭБЭРДӨЛҮҮБҮТ!

УБААСТАБЫЛЛААХ ЧУРАПЧЫ
УЛУУХУН ОЛОХТООХТОРО!

"Чурапчы улууна (оройуона)" муниципальной тэриллэи депутаттарын Сэбиэтин уонна дьаһалтатын ааттарыттан элбиги государственнай бырааһынньыктын - Республика күнүнэн уонна Саха Автономията төрүттэммитэ 90 сылын истинник эбэрдэлиибит!

Муус устар 27 күнүгэр Саха сириг бары олохтоохторо Республика күнүн бэлэтиибит. 20 сыл анараа өттүгэр бу сааскы күн норуот бүтүүн куласталаһынан Саха Республикатын Конституцията - Сүрүн Сокуона ылыллыбыта. Бу сылларга билиги республикабыт Улуу Россияны биһиги уларыта тутуу уустук суолун ааста. Бу күн биһиэхэ 2 бүк кэрэ-бэлэ даата - 1922 сыл муус устар 27 күнүгэр ССРС Бүтүн Союзтаагы Киин Ситэриилээх комитетын Президиума Россия састаабыгар саҥа государственнай тэриллэи - Саха Автономнай Сэбиэскэй Социалистическай республиката үөскээбитин туһунан декрети таһаарбыта. Губревком манифестынан Аан дойду картатыгар Саха уобалаһын онуугар Саха АССР баар буолбута. Бу улахан суолталаах событиены төрүттээчилэринэн саха чулуу уолаттара, дьоннээх патриоттара - Максим Аммосов, Платон Ойуунускай, Исидор Барахов, Степан Аржаков уонна кинилэр саратниктара буолбуттара.

Саха АССР тэриллэиһигэр үлүлүчүлээх кылааты киллэрбит государственнай уонна политической деятельлэрибитигэр дириг ытыктабыллытын уонна билинибитин туһулуубут. Саҥа Саха сирэ бэйэтин чулуу уолаттарынан кизин туттар. Быйыл билиги бу историческай даата 90 сылын бэлэтиибит. Саха сирэ автономияны ылыныыта Саха Республикатын кэҥээски общественной, политической, социальной-экономической олохун түстээбит государственнай сүтүгэр туруорууга быһаарар суолталаммыта. Ити түгэнтэн ситтэрэн Саха сирин государственнай ууну-сайдды уонна бөбөрөөһүн сулуугар бизэстик үктэммитэ. Саха сирин Төрүт Сокуонуугар Республика элбэх омукутаах бар дьонно аастыт кэм устатыгар тэриин кэлбит судаарыстыбатын сайыннараар дьулуруу туруорсан, конституционнай дуоһабардаах сыһааннаһыга олохсубут Российской Федерация субъектин республикатынан аабынан, демократическай общество принцибин билиин, республика бары граждандарын көнүлүг, тэҥ бырааптаах буолууга, эйбэ уонна сайдыыга интэриэстэрин иттиинэ бабаларын биллэрэн, Конституцияны ылыналларын туһунан этиллэр.

Билиги бүгүҥү бырааһынньыктыт - Республика күнүн сүрүн ис хаһаано бу манна сытар. Ити өйдөбүл Россия биһир кэлит, модун кыахтаах уонна сайдыылаах буолуутун хааччылар. Былаас бары таһыма граждандар интэриэстэригэр үтүө суоһаахтык сулууспалыырга, көдүүстээх буоларыгар, дьонго эппизинэстээхтик сыһааннаһарын ситиһэргэ дьулуһаахпыт. Сайдды саҥа таһымыгар тахсарга өйдүтүн-санаабытын, политической дьулурубутун түмэн, республикабыт чэлгийэ сайдарын туһугар таһаарылаах үлэбэ өссө күүскэ сомоһолон турдубуһун.

Күнү булар дайдылаахтарбыт, манньк сааскы кэрэ күнү бабарабыт эһиэхэ кытаанах доруобуйаны, күлүмнэс үлэни, сырдык халлааны, үһүн дьоллоох олоху!

В.В. ГУЛЯЕВ, Улуус Сэбиэтин председателэ,
С.И. ЯКОВЛЕВ, улуус баһылыга.

Сэргээх дьаһал

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ СУБЪОТУННЬУККА

Быйыл Владимир Ильич Ленин төрөөбүтэ 142 сылынан партиэ Чурапчытаагы райкохун тэрийэтинэ Чыаппары Николай Николаевич Лытов салайааччылаах баһынай хаһаайыстыба саҥа хотон туттарыгар коммунистическай субьотунньюкка.

Ити күн сарсыарда 6 ч. 30 мүн улуус кэбинэ В.И. Ленин пааматынньыгар сибээс уурын барап, айаннаан тийэни 9 чаастан үлэ садаланна. 40 устуука хотон баһынын, 16 устуука өһүө баһыныларын бэрэбинэлэрин хатырыктаан, хотон акылаатын түһэрэн кыһа 6 чааска үлэ күстүү оргуй-

да Барыта 20 юһун кыһаһыны ытла.

Коммунистар Ф.И. Гоголев, М.П. Филиппов, С.Е. Кожуров, М.Н. Матвеева, Х.П. Федотова, Л.В. Софронова, М.Г. Ильина, о.д.а. таһаарылаахтык үлэстэтиллэр. Прораб А.С. Собакин салайан, маастардаан үлэни ытла. Үлэ кэбинэтэ колхознай-совхознай тутуу ветерана Петр Гаврильевич Попов олохтон барыта биһир сылыгар ордорго юһун олохтоохторго музей-хоһ тэрийбэтэригэр сырыттылар.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Александр Захаров: «Тыа сирэ сайдан иһиэхтээх».

САЙДЫГА ТУРУУЛАҔЫ ТҮМҮКТЭРЭ

Аастыт нэһилээх "Айылы" кэбинэ Төлөй нэһилиэгин күтэ буолан ааста. Бу тэрэһин Төлөй нэһилиэгэ инкэстээн төрүттэммитэ 20 сылыгар аһаан ытыллына.

Төлөй туруу үлэһит дьонно сэрэгэ улахан концерт тэрийэн, быыстапка арыан улуус кэбинэ олохтоохторун сэргэхситтиллэр. Уһууан ордорго, ордорго үөрэхтэһиллэр, тэрийтэлэр коллективтара, ыччаттар, нэһилиэк таһаарыахтара төлөйдөрүн хайдах таһаарыахтара, нэһиликтэрэ сайдарыгар эралиэхтэрин ырыаанан, үгүһүнэн олус истинник көрдөрдүлэр.

Бу күн бастаан анарыгар Төлөй нэһилиэгэр саҥа тутуулар ситэн - хотон сайдыыта салаллыы буолла. Ол курдук, "Азаана" баһынай хаһаайыстыба саҥа комплекс олоххо киирдэ. Бу тыа хаһаайыстыбатын өйгөтө сайдылыгар улахан прогрессивнай хардыы буоларын бэлэтиибит.

Инкэһиэн "Улуу сыһыны" дьон Төлөй нэһилиэгэр саҥа микроайонна саҥа трансформатор уонна СИП дьон аһаарыахтык уот ситимэ тэрийилэн онордулунна. Бу сүткэн суһаллаах тутуу нэһилиэк салалтата уонна "Киин электрическэй ситимнэр" тэрийтэлэ биһиги үлэһит олоххо киллэрдиллэр. Олохтоохтор үлэ барылыгар көрөн турбакка кыах баарынан көмө - тирах буолбуттара хайрадылаа. "Киин электрическэй ситимнэр" салайааччыта Александр Афанасьевич Захаров тутуу үөрүүлээхтик аһылыга: "Билигин Президент уонна Правительство тыа дьонун олохторо тургутайах буоларыгар улахан политика ытыллар. Бу политика саамай сөптөөх буолар тыа сиртэр инфраструктураны сайыннарыла улахан болгомто уурдулуута. Урут дьон тутуу-буттарын кэҥэ уот ситим тэрдэн, трансформаторы туруоран олус табылһа суохтук

Инокентий Аммосов: «Аны күһүн уон саҥа дьон дьэндэһиҥ».

үлэ барар этэ. Онтон билигин олох сайдан, бастаан инфраструктураны онорбут, ол кэбинтэн дьон тутуутун ытыабыт, бу экономикай барытаах", - дьон тыһыһытэ олус оруннаах. Кырдык уот ситимэ тэрийилэн билигин бу микроайону былааннаһырга да, дьон дьон тутуулар да бары өттүнэн табыластаах. Салгыы бу үөрүүлээх тэрэһингэ кыһаһыны ытыт тыа хаһаайыстыбатын министр Иван Иванович Слепцов уонна "РИК" компания генеральнай директорун солбуулаачы Инокентий Николаевич Аммосов тыа этилэригэр улахан суолталаах тутуу олоххо киллэригэр ыйан турар энергетиктэргэ махтанылар уонна нэһилиэк олохтоохторугар, микроайонна сир ылан дьон тутуулаах кыһаһына туһаайан үтүө алгыстарын анаатылар.

Үлүс улахан ситиминэн уон саҥа дьон тутуулаах уһаайбаларга үлэ сааһаһытын түстэһин буолла. Бу дьон тутуулар субсидиялар уонна анал тэрийтэ "Под ключ" тутан биэрэр. Быйыл күһүн сабыс-саҥа, тохору хаачылылаах дьон дьондэһэн олоххо киириэхтэрэ, уот Төлөй мала малаһыналар.

Төлөй нэһилиэгэ эстэ сылдьыт нэһилиэк буолар. Дьонно - сэрэгэ бары көһөрүүтэ баран элбэх эрэһи көрсүбүттэрэ, өлбүттэрэ - сүппүттэрэ, ол кайа эрэ өттүнэн кэс төлөнөн билигин үүнэ - сайда турура олус кэрэхсэбиллээх. Онукка түмүкүлээх дьонно - сэрэгэ үлэһит, утүһүт, сайдыыта көхтөөхтөрө куруук холобурга сылдыра хайрадылаах. Бу сайдыыны уһаанса кэлбит нэһилиэк баһылыктарыгар, салайааччыларга, махтаныахха эрэ наада. Элбэх үлэһит, сырыттан, кэспэтигээн маһык сайдыы олуту ууру-аһаада. Василий Васильевич Смирнов, Инокентий Николаевич Аммосов, Егор Егорович Адамов курдук дьон тутуулаһа-туруулаһа кэлбит сыралара үтүө түмүктэрин көрдөрөн эрэр. Билигин баһылык Николай Инокентьевич Аммосов дьонун олус түмүгэ, үлэ бөрөтө ыттан кэллэ, дьон туһугар үлэһиттэ харакха бырадыллар. Аны сайын ыһаахха нэһилиэк төрүттэммитэ 20 сылын бэлэтиин сир арыһахтара, Төлөй нэһилиэгин сыһааннара үтүө алгыс иһини туһура мустуохтара, Төлөй сайдарыгар субьотун холбуохтара.

Афанасий ЗАХАРОВ.

Редакция почтата

НАДЯ БАСТАКЫ БЫЫСТАПКАТА

Ханнык баҕарар өр дьодурун таба көрөт, сайылларан, үөрөтүн, искусство киһи аартыгар тахсар улахан оруолу, билин турар, юсти учууталлара, кэрэ өйгө уһуулааччылар, ылаллар. Надя онук дьонунан Чурапчытааҕы А.П.Гоголев аатынан искусство оскуолатын художественнай кылааһын учууталлара Катерина Константиновна Захарова уонна Надежда Николаевна Савина буолаллар. Киһилэр төһөлөөк элбэх орну уруһуй умсулганаах иһиттэр уһуйбуттара буолуой?

Муус устар 17 күнүгэр Надя Седальцева "Ийикс сырдык ылмаҕа" дьин персональнай быыстала "Айылы" Култура киһигэр баар Мушкалов аатынан галереяга аһылына. Бу быыстатка Култура уонна духуобунай сайдыы сыһыанан улуустааҕы култура управлениетын, "Ай" норуот айымньытын уонна искусствотын отделын, Чурапчытааҕы искусство оскуолатын көрүлээһиннэригэр тэрийиннэ.

Надя С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын 8-с кылааһыгар ситиһинилээхтик үөрөнөр. Элбэх саната суох, сүрдээх илгэйдик дьуһунуу сэмэи кыһаччаан Киһи кыра эрдэртэн уруһуйдуурун олус сөбүлүүр. Оскуолатыгар солбук-

лубат редколлекция, "Сулус" орто тымсытук актьорнай чөлүөһэ. Надя искусство оскуолатын художественнай кылааһын 2009 сыллаахха бүтэрибэ. Салты уруһуйдуурун быраахтанна Н.Н.Савина салайар профессиональ кылааһыгар утумнаахтык дьарыктанар. Үүс республикатааҕы, улуустааҕы орто уруһуй конкурстарын лауреата, дипломана. 2011 с. улуустааҕы Ийикс хардыл научнай-практической конференция "Элементы якутского стиля в интерьере современного дома" дьин дакылаатынан 2-с миэстэни ылбыта. 2012 сыл Надя үсүлүбүт кэрэ-бөлүк түгүһүнү бэлэстээтэ. Ол курдук, Кытай республикатыгар Пекин куоракка баран, Кытай национальнай уруһуйтар биһир-диэлэ үөрөнөн кэллэ, элбэх санала биллэ. Оскуола орлорун иккис ардыларыгар республикатааҕы уруһуй уонна архитектура олимпиадаларга катталылар. 1-кы миэстэ, уруһуйга 3-с миэстэ

ылан, кыһылы кыһаттанан кэлэн, учууталларын үөртэ.

Надя бастакы быысталагыгар барыта 38 үлэ турбут. Быыстатка үөрүүдүк аһыллыгыгар элбэх киһи муһуна. Култура управлениетын начальнига В.П.Герасимов, искусство оскуолатын завуна К.М.Кириллина, А.Посельская аатынан Дирингэри орто музыкальнай оскуолатын директора А.П.Новгородов, А.А.Савин аатынан этнография уонна история музейин директора Ю.С.Толстоухов, култура үтүөлөөх үлэһитэ В.Д.Павлова ода. Надя талба талааны сайыннаран, айымньылаах аартыкка үстэс күнүн эрдэлээттилер. Киһилэр Надя дьон итэҕэлин ылан, өссө күүс үлэ-лээн, төрөбүт Чурапчытааҕы аартыгар худуһунуу буол дьин алтыс тыһыарына ааһылар.

Быыстаткага турбут уруһуйдар биһиги тулаһыгар эйэбэтин, саха суруйааччыларын айымньыларын геройдарын, саха биллэр дьонун орто хараһынан уратытык көрдөрүлөр.

Наталья ЗАХАРОВА

ХАЙАХСЫТТАР СИТИИИЛЭРЭ

Бу күнүгэр РФ Суруналыыстарын союһун чилиэнэ "Бүтүн оноруулаах дьон", "Ийикс уол" уо да ийиксэлэр автордара, РФ улусай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ, СР үөрэхтээһинин туйгуна, А.П.Илларионов аатынан Хайахсыт орто оскуолатын математикага учуутала Аркадий Максимович Дорофеев-Удьяа Харалы РФ Суруйааччыларын союһун чилиэнинэн ытыллыгытын туйуна үөрүүдүк сурах кэлтэ. Онон Хайахсыт буоруттан 3 РФ суруйааччылар Айыл, Дархаана, Удьяа Харалы уонна СР Суруйааччыларын союһун чилиэнэ С.П.Илларионов-Войуот баар буолулар.

Ийикс үөрүүдүк сурах РФ Суруйааччыларын Союһун чилиэнэ Александра Степановна Константиновна-Дархаана бу күнүгэр СР үтүөлөөх юриһын аатын ылла. Бүтүн олохун аһабыт үлэти үрдүктүк сыаналаммытынан биһиги биһир дойдулаахтары ис сүрэхтэн үөрөбүт, астынабыт. Киһи Дьуккуускай куоракка нотариус төрүттэн үлэлэтэн үүс дьонго уонунан сыһарга көмүгү онорон норуот махталын дьинилээхтик сүтэр юрист буолар. Меценат быһыытынан эмиз элбэх оруттээх көмүгү Дьуккуускай куорат уонна Хайахсыт оскуолаһарыгар онортуур.

Онон бу ийикс туруу үлэһит фанат дьомсук ситиһиллэрин ис сүрэхтэн эрдэлэнибит! Киһилэр айар үлэлэрэ өссө тэтиһирэн ийиксэтир.

Хайахсыттар быһыл нуучча дьаһаарын хомуйар кинигэтир туспа буолас быһыытынан сурукка-белгэсэ кыһан үйэтиһиттэрэ 300 сылын көрсө нэһилээк кинигэтир таһаартара сылдьаллар. Кинигэ иккис томнаах, элбэх хаартыскалардаах, киһи тутан-хабан аартыгар табыстаах чөлүөкү быһаһылнаах, илгэриһиннэй ис хопсонноох баай историялаах буолуоҕа. Ол курдук, Хайахсыт атын нэһилээктэргэ суох историяларга биирдэстэрэ киһи быһыытына, төрүт уус айылыттан айдарылаах дьонно, Чурапчы оройуонуттан аан бастаан 1000-лаах кырбаны ылларга республикага ыгырыл таһаарыт аһынныксыт Назарова Елена Егоровна, Ара дойдуга Улуу сэриитигэр кытыллыт 7 биһиргэ төрөбүт Илларионовтар, СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлөөх үлэһитэ, тыа хаһаайыстыбатын техникумун преподавателитин уһунук үлэлээбит Петров Петр Гаврильевич, СР геологиятын сайдыытыгар олхон 40 сылын аһабыт Петр Семенович Кондратьев, аатырбыт травматолог, хирүрг-быраас Василий Васильевич Боженов, экономикага наука кандидата, ЯГСКА доцента, РФ үрдүк профессиональннай үөрэхтээһингэ бочуоттаах үлэһитэ, суруйааччы Спиридон Петрович Илларионов, СР үтүөлөөх архитектора, ССРС, РФ архитектордарын Союһун чилиэнэ Иван Семенович Лукин, САСРС оскуолаһарын үтүөлөөх учуутала, «Войуот Знага» орден кавалера Е.С.Лукина, государственнай деятель, СР үтүөлөөх юриһа, поэт, тылааччыт, Ил Түмэн Бэрэстэбиллэрин Палататын председатели А.П.Илларионов, СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлөөх үлэһитэ Егор Егорович Васильев, СР тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлөөх үлэһитэ И.И.Филиппов уод а улуус, республика сайдыытыгар сүдү кылааттарын кылларсыт үтүөлөөх учууталлар, култура, тыа хаһаайыстыбатын, дойбуһа харыстабылын үлэһиттэрин үлэлэрэ, олохторо сырдатыллына.

Улуус биһир сүрүн историята Ойуун-Туора күөл уу ситимэ кинигэтир кылааттарын кылларсыт тутуааччылар, уу кинигэтин улуус дьон-сэргэтэ бэлэстээһинэ, умнуллубат өйдөбүлүлөөк хаартыскалар баар буолуохтара.

Бу күнүгэр кинигэтин үбүлээһингэ тэрээһин үлэлэр саҕаланналар. Киһи Хайахсыт кинигэтир ыллан аһаһан баҕалаах, кинигэ харчытын эрд төлөөт, кинигэтир тыһыныт уочараттылыт. Кинигэ томнара 500-түү экзemplарынан эр тахсар. Онуоха куоракка, Чурапчыга уонна атын сирдэргэ олорор хайахсыттар элбэхтэригэр хаһыат көмүгү кинигэтир сурутуу саҕаламмытын сэрэтэбит.

Кинигэтир спонсордугар дьон баар буолуохтарына Хайахсыт нэһилээк дьаһалтыгар сибээстээхтэр.

МАГЕРАСИМОВА-Сэтиэрэ,
РФ Суруналыыстарын союһун чилиэнэ.

Бу күнүгэр Д.Д.Красильников аатынан Мугудай орто оскуолатын базаттар эбии үөрөхтөөһүн салайааччыларын конкурса буолан ааста. Күрэххэ Кирсанов Павел Петрович (Диринг), Монастырева Прасковья Владимировна (Кытаанах), Кривошапкин-Сивцева Саргылана Степановна (ПРОСИО), Ховров Николай Михайлович уонна олохтоох оскуолаттан Голикова Елена Петровна кытыллыт ыллылар.

КОНКУРС ТҮМҮКТЭННЭ

Конкурс үс түһүмүгүнэн ытыллына: маастар-кылаас, бэйини билгиннэри, программаны кытмуксэһин. Конкурс биһиги учууталыт Елена Петровна 4-с кылааска хор дьарык ытыллытын саҕалаан. Орлор ытыллыт үгүрүһтэн эрэллэр, уолаттар ис дууһаларыттан үөрэн-көтөн ытыллылар көһүлэ. 9-с кылаас уолаттара аһыт кэм ирдэбиллэрин робот массылыан компьютер көмүгү, Павел Петрович сору-даһынан, хамсыр тыа онорон

таһааран сөхтүлөр-махтайдылар. Прасковья Петровна 6-с кылааска ытыллыт дьарыктыган орлор дойбуһага туһалаах сизлээн төгүрүк мээһини онорору ситистилэр. Николай Михайлович, «Чэ-чир» телестудия салайааччыта, үйэ хаамытынан информационнай култура түгүһүн сайды-быт кэмгэр, биһиргэни хайдах туһарыт тыа таһаарарга үөрөтө. 8-с кылаас үөрэнээччилэрэ биһир-биһир араас доһунаһы

сүтэн тиритэ-хорута үлэлээтилэр. Кылас кэм устатыгар тэттик со-нуһары таһааран күнүгэ көрөр телевидение үлэтин-хамнаһын улууттан монһаһар тийэ бил-лэн, сизээрэн тардыһылар. Саргылана Семеновна 7-с кылаас кытыллыгыгар тустан блокжот кыргалин онорор ньыматын үөрөтө. Ханнык баҕарар бэлэки киһи бэйгэ айан онорон сөбүт өссө төгүл чыгэтта. Бары салайааччылар сатабылларын, идэлэри-тэр бөрүһүлээхтэрин, орну кыт-

та алтыһар үөрүһэхтэрин толору көрдөрүлөр. Биһигини элбэххэ үөрөттилэр.

Ийикс түһүмэххэ хас биһиргэни кытааччы бэйэтин билгиннэрдэ. Бары даһыт нэһилээк олорор быһааччы кытыһар бастык обществениктар: депутат, түүлбэ начальнига, кылаас салайааччыта, профсоюз чилиэнэ. Чэхчэ даһына айар талааннаах, кизэн эйгэлээх бастык үлэлээх учууталлар өбүт.

Бүтэһик түһүмэххэ үлэһини сыһыар программаларын бил-лиһиннэрдилэр. Үс түһүмэххэ күрэхтээһингэ илин-калин түсүһүү кинигэтин дьууллуур субэ түмүгү таһаарда. Лауреат үрдүк аатын Монастырева Н.В. ылла, Голикова А.П. «Перспектива», Кирсанов П.П. «Опыт и мастерство», Кривошапкин-Сивцева С.С. «Традиция и современность», «Приз зрительских симпатий», Ховров Н.М. «Оригинальность и профессионализм» дьин номинациялар кыһылаахтарынан буолулар.

Анжела СМЕРНИКОВА,
6-с кылаас, Мугудай.

АЛААСКА АХТЫЛҔАН

Бу дьыл муус устар саҕатыгар республикатааҕы кырдьаҕастар уонна ийиксигэр интернат дьаһалтын Чурапчыттан төрүттээх олохтоохторугар дьоро күн буолла. Чурапчы улуһун социальнай харалта управлениетын көрүлээһининин интернат дьыа олохтоохторугар илин тутуурдаах, кэрэ кэпсээн, ырыа-тойук кэһиллээх 7 киһилээх делегация кэлэн барда.

Биһир дойдулаахтарыгар ахтыһарынаах алааһыларын, убаһа этин, сахалыы дьиниһээк, күөрчөх, собо балык хас биһирдослоригэр аһыан үөрүүбүт өссө үрдээтэ. Дойдубут салгыһынан илтиһэр сахалыы аһы тоҥо-хана амсайдыбыт, төрөбүт дойдубут кылаас тыһыны биллэргэ дьылы буолла.

Көрүһүүгэ интернат дьыа салалтата, тустаах отделлар үлэһиттэрэ кытыллыт ыллылар, хас биһирдос олохтоох туһунан ситиһини кэпсэтилэр, кыра да буоллар ситиһини да биһиги өттүбүтүтэн баары сизгэсттилэр.

Дойдубут туһунан соһуһары, ийикс быһааннары, улуус социальнай управлениетын үлэтин-хамнаһын истэн кизэн тутуубут өссө дьиннээтэ.

Чурапчы делегациятын салайааччыта, социальнай харалта управлениетын начальнига П.Д.Елсева көрүлээһининин «Алаас ахтыһына» программа чэрчигини быһыл ийикс көрсүһүүбүт буолар. Маһы таһынан куоракка олохтоох Чурапчы түмөһүтэ кэлэн көрсөн барара барыбыт санаабытын көтөр, олоххо, төрөбүт дойдута таһылы, төрөбүт түүлбэни кизэн тутуууу хас биһирдослоригэр иһэрэр.

Биһиги олох араас ыарахаттарын көрсөн, государство көрүүтүгэр киирбит, дойдубуттан тэллэһибит дьонго истиг ситиһиниһит иһин барда махталбытын тиздэбит уонна эһиги ыарахан үлэһитигэр ситиһиниһит, тус олохсугутар дьолу-соругу баҕардыт!

Чурапчылар ааттарыттан А.Н.АДАНОВ.

САНДАЛ СААҔЫ, БУЛЧУТ КҮНҮН КӨРСӨ

Кулун-чаһыл кыһынын ылан, этиэхтэн эриһээс сизгэһэй салгыһынан сайа охсон тийэһин кэлбит сандал сааһы уруйдуу, «Булчуттар күнүгэр» көрсө Мугудай нэһилээтэр дьоро түмүү буһан ааста. Хамаанданан күрэхтээһингэ «Дорожнай» (сал Коркин Григорий Григорьевич), «Тутааччылар» (Пермяков Аркадий Гаврилович), ОДКХ (Захаров Иван Петрович) уонна оскуола хамаандата (сал Толстоухов Ян Федорович) кытыллылар. Күрэхтээһингэ 5 түһүмүгүнэн ытыллына: ойбон алларытта, чэй ортуутта, туут хайыһарынан сүүрүү, сыал ытыгыта, тоһуу хаарынан сүүрүү. Уопсай түмүккэ үчүтэй төрөһүннээх «Дорожнай» хамаандата 1-кы миэстэни ылла. Онтон 2-с, 3-с биһирдэстээх миэстэргэ оскуола уонна ОДКХ хамаандалара тахсан үөрдүлэр-көттүлэр. Канат тардыһытыгар кыһыт хамаанда мончуук биһирдэстэ. Ыһылаах-хаһылаах сыарҕалаах аһы сүүрдүүтэ бастабыт Пермяков Николай Николаевич дружба биһирдэ ылла. Ийикс үчүтэйдик сүүрбүт аттаах Оконешников Николай Иванович, үһүс Абрамов Михаил Инокентьевич анал биһирдэһинин наһарааллаһылар.

Дьоро күн ийикс анарыгар Култура уонна духуобунас сыһыанан СР културатын туйгуна уонна СР културатын үтүөлөөх үлэһитэ, «Сандал» этнофольклорнай бөлөх салайааччыта, Мугудайтан төрүттээх Станислав Филиппович Катаков 15 сыллаах отчуоттуур конферанс буолла. Улуус Муһаһарын депутата Гуляев Василий Васильевич, култура управлениетын начальнига Герасимов Валерий Петрович, олохтоох дьаһалта специалиһа Толстоухова Акулина Николаевна, биһиргэ үөрэммит орлорго уонна олохтоох тэр-тиһэлэр байлэрин эрдэлэрин, махталларын тиз-эртилэр.

Вяля ЗАХАРОВА,
5-с кылаас үөрэнээччыта.

По вопросам и предложениям
обращаться по телефону 41-482.

- одно национальное блюдо дан-
го народа;

ЦОУ "Туулукчаан", Лесхоз,
ЦК, УПК "Арчы", ЦЗНТ - Шот-
ланды.

Управление культуры, КДЦ "Айыыты", ЦБС, филиал "Сахателеком", Управление ветеринарии, ТРС "Маарыккаан".

обращаться по телефону 41-482.

Уйгу Кылата

"Чурапчы" ТХПК "Сага олох" хаһыакка анал сыһыарыта

№4 (14)

2012 сыл
Муус устар
26 күнэ
чэппиэр
№ 59-60
(10492-10493)

СИР ҮЛЭТИГЭР ТАҢНАРЫ БАРБЫПТЫ КӨСТҮҮЛЭРЭ

Улууспут ынах сүөһү, сылгы ахсаанынан республикада төһө даҕаны минники истэр хаачыстыбаннай көрдөрүүлэригэр олус мөлтөхтөр. Аастыт сылта биэр ынахтан баара-суоҕа 8ц үүтү туттаран собоотуохкабыт соруудабын 522 тоннанан кыайбатахпыт. Сүөһүнү күүскэ уотан туттарып букатын даҕаны умнуулан барда. Ол кэинэ төһө элбөх дохуоту, үбү-харчыны аахсыахпыт? Ити мөлтөөһүмүт сүрүн биричиинэтинэн туох даҕаны мөккүрө суох сири кытта үлэ хаалыта, сүөһүнү сүмэһиннээх аһылыгынан хааччыһы, уотурбана, көөнһөрбөнөн аһатып быста аһыабыта буолар. Ону туохтан этэрин манньа сыһыараларынан бигэргэтиэм. Бастаан.

Сүөһүбүт элбик, ыһылыгыт кэтин да сылдыбыт эбит

3 сыллаарыта Тыва хаһаайыстыбатын министрствотыгар сырыттахпыс А.С.Птирина "ХХ-с үйгэр Саха сиригэр тыва хаһаайыстыбатын ситиһилэрэ" дээн бэртээхэй кинигэни бэлэхтээбитэ. Ону аастыт үйгэр тыва хаһаайыстыбатын үлэтигэр хайа сыллаахха, ханьык хаһаайыстыбалар уонна биридирээн үлэһиттэр, фермалар, звенолар саамай үрдүк көрдөрүүлэри ситиһиптэргэ эрдэмтэстэммит.

Онтон көрдөххө билим Чурапчы оройуона 1937 сыллаахха 53820(0) ынах сүөһүлээх, 7799(0) гектарга бурдук ыһыт эбиллбит. Ити ачаахтаах маһынан, эт аҕарынан хамаан мээрэйдэмэҕи ыһыа изнэ.

Ынах сүөһүбүт билигин ахсаана оччотоору аҕары да кыайбат эбит. Чэ, ону, син өйдүүххэ сөп. Билигин атын дьарык элбэх, сүөһү боруодата туспа.

Онтон бурдук ыһыгыта? Эйбэр төрүт кылаан киирбэт! Быһылы бурдукту ыһылыгыт былаана 900 гектар. Ити 75 сыл анараа өттүгүсүр 6899(0) гектарынан аһыах. Быйыл улууспут нэһиликэнтээ 21 тыйыһынан кинигэ чугаһаата. Оччолорго 14 тыйыһычаны кыайбат этэ. Ол сарына биэр техникага суох, анардас оҕуһунан, атын хорутан, таратан, илөөһүн ыһан, ситэргэни быһан, түүтэхтээн, болооччунаан сыһыан астыах диэтэххэ сөүлөр үлэ.

Онтон билигин урукку 100 киһи үлэтин 1 киһи толорор сүүһүнөн араас улахан, кыра тыһаахтар, массына, холбор техника бөрү эрээрибит быһылыгы ыһылыгыт былаана 2664 эрэ гектар. Итигэн 1620-тэ-күөх ыһы, 900-тэ-бурдук, 122-тэ-хортуоска, 22 гектара оҕуруот аһа. Урут оройуоһумуттар 8000 гектар бааһына сирдэх этэбит. Ол аата 5336(0) гектар бааһынабыт ыһылыгыта, үксэ туһаттан тарыста. Хайдахтаах курдук таптырабырыһыны? Ол эрэри урукку өттүгэр билиэх даҕаны сир үлэтигэр үрдүк көрдөрүүлэр ситиһиллбиттэрэ, кыһаллан үлэтир дьоннор, специалисттар бааллара. Ону холбурда-

талыым.

Үөһэ ахтылыгыт "ХХ-с үйгэр Саха сиригэр тыва хаһаайыстыбатын ситиһилэрэ" дээн кинигэр Чурапчытан манньа дьоннор киирбиттэр:

дьиэ көргөһүнэн, коллективнай, аренднай бэлэстэти киилэрин, чааһынай бас биллэргэ киирэн, бааһынайга бары күүрүүлэх сыллара этилэр. Оройуоһумуттар сага хотон,

ХХ-с үйгэр сир үлэтигэр Чурапчы дьонун ситиһилэрэ

№	Киһитин АААА	Хайа хаһаайыстыба	сыла	Туту ыспыта	Уопсай изнэ (гектар)	1 гектартан (ц)
Сир үлэтигэр						
1	Ефремов В.К.	К-Маркс с-з	1989	ячмень	279	26,5
2	Монастырев М.М.	Э-Эристия с-з	1990	сэлиһинэй	50	34,0
			1993	ячмень	198	16,6
3	Сивцев И.И.	Мындагай ХЭО	1991	ячмень	200	16,0
			1991	сэлиһинэй	30	40,0
4	Чингиняров Н.П.	"Бааһына" ХЭТ	1994	эбис	50	27,2
			1994	ячмень	305	24,8
			1994	сэлиһинэй	10	28,0
5	Михайлов М.П.	"Комплекс" б/х	1996	ячмень	30	20,0
6	Федоров Н.Г.	"Бурхаанай" б/х	1997	эбис	200	21,0
7	Баранков Р.С.	"Төһүргэстээх" б/х	1999	ячмень	103	21,0
Хортуонлук үүннэриитэ						
1	Новгородов Н.Н.	Э-Эристия с-з	1989	-	58	125,7
2	Хомодоев А.Д.	"Кыһыл" б/х	1991	-	30	100,0
			1993	-	5	110,0
3	Петров С.Д.	"Эргис" б/х	1994	-	1	150,0
4	Филиппов И.И.	"Юриэт" б/х	1995	-	3	106,0
5	Чепалов Ю.А.	"Бэрдигэс" б/х	1999	-	2	167,0
6	Аянитов А.А.	"Тумара" б/х	1999	-	33	173,0

Оҕуруот аһы үүннэриитэ кинигэ ким даҕаны киирбэтэх. Бу ХХ-с үйгэр республика үрдүнэн көрдөрүүлэрин кинигэтигэр киирбит дьоннору таһынан оройуоһумуттар тыва хаһаайыстыбатын сайдытыгар, сир (бааһына) үлэтигэр улахан суолта бэриллбит, үрдүк көрдөрүүлэр ситиһиллбит кэинэрэ бааллар этэ.

Чурапчыга сир үлэтэ өрө тахсыбыт уонна таҥнары түспүт кэмнэрэ

Суруйбутум курдук, 1937 сыллаахха оройуоһумуттар 7799 гектарга бурдук ыһылыгыта байта туспа, өрөгөй көрдөрүү.

Ол кэинтэн сүөһү иститигэр, сир үлэтигэр саамай суолта бэриллбит, үтүс үлэ барыт кэмнэригэр 1980-2000 сыллары ааттыам эрэ. Олор истэригэр 1985-1995 сыллары. Ити кэмнэргэ тэрээһин өттүгэр

кормоцех бөрү тутуллубута. Күрүлээһин балысханьык барыта, хотон механизацията күүскэ киирбитэ. Ыһыа изнэ 3000 гектарга чугаһааты, сүөһү аһылытын 30%-н бааһынаттан ыларга дэин сорукур турбута.

Ону бэйэм Кытаанахпыттан холобурдарда ааһыым. Ити сыллара Кытаанах "Дьулур" дэин 200 ынахха 6 эрээт-тэх туруору хотон, 100 төбө Сутахов ныйматынан субан хотон, сабыс-сага буруус маһынан шифер кырыһаһаах 200 ныйрагытэ тигөөв телятник, 4 квартиралаах дьиэ бырайыаһынан эмис бурууһунан сүөсүһүттэр дьыллэрэ, ол таһыгар бааньык, улахан кормоцех тутуллубуттара. Ынах барыта дойууһунан ынара, нойуом ТСН-нан хомуллара. Илин Нама ферматыгар Захаров П.П. аренднай биригээдэтэ 1989 сыллаахха биэр ынахтан ортогунан 2012 киһи үтү ынахыта, туттарыт сүөһүгүн орто

бааһынаттан күүскэ бэлэмнээһин түмүгэр "Кытаанах" от-делениета биэр ынахтан 1800-н тахса үтү ынахыта, 1987 сыллаахха үлэтинэн "Чурапчы" совхозка бастаабыта. Аны санаатахха үлэ бөрү барыт, ыһыт да эбиллбит.

Ити сыллара оройуоһун тыва хаһаайыстыбатын бары, ордук сир үлэтигэр күүстэх үлэ барыта 1989 сыллаахха оройуон үрдүнэн 19834(0) тонна сиилэс угуллан биридир ынахха 3-түү тонна бэлэмнээһинэ. Сылта 2000-тан тахса гектарга элбэх сыллаах от ыһыллара. 1995 сыллаахха оройуон үрдүнэн сэрин кэинтэн хаһан да оттоммотох элбэх 46185(0) тонна от бэлэмнээһинэ 1988 с.Эрилик Эристик совхоз бааһынаттан сүөһү аһылытын 38%-н ылары ситиһиптэ.

1985 сыллаахха оройуон тыва хаһаайыстыбатын үлэтигэр Бүгүн Сойууһааҕы күрэхтэһиитэ бастаан Кыһыл Знамянан наараадалаһыта.

Бааһынайга бары кэинтэ, 1991-1995 сыллара, нан бастаан сирдэммит, сүөһүнү, техниканы бас билбит, хаһаайын буолбут бааһынайдар барахсаттар өрө көтөүлүгэн, күүрэн-хааран үлэлэтилэр даҕаны этэ! Ходуна бөрү ыраастаһыта, күрүө-хаһаа, хотонтараж бөрү тутуллубута, от бөрү оттоммута.

Итиэнэ үлэ ситиһиллэр, биллэн турар, үөһээтэн ыһыттар полтигасттан, оройуон (улуус) салалтатыттан, туһаанаах специалисттар улахан тутулуктааҕа чуолкай. Кинилэртэн мин ордук чорботон оччотоору райсовет председатели М.Е.Пермякову, РА-ПО начальнигы А.А.Шадрини, ТХУ кылаабынай агрономнарын В.Ф.Ермолаевы, Е.И.Корякины аатталыым этэ. Специалист дэин анардас ыһыллара хомуйааччы буолбакка, бастатан туран, саҕаны олоххо киллэрээччи буолуохтаах.

Онтон сир оҕуһууттар, интэриһтэх сүөһү аһылытын бэлэмнээһингэ ситэ суолта биэрбэт буолуу 2000 сылтан саралаһыта дьэххэ сөп. Ити кэм устата уопсай ыһылыгыт изнэ 3 төгүл кэинэ кыччаата, элбэх сыллаах оту ыһыа тохтотулунна, сага бааһына, ходуна сирдэриг оҕуруу букатын малыйда, оннооҕор сиилэһи төрүт укпат буолан иһэбит. Үлүгэрдэх түһү буолбатах дуо? Сир үлэтигэр.

Ол кэинэ хантан оҕуһуохпутуй, эһипт-үүһүт элбээн киллэр? Сүөһүнү анардас дороһой отунан эрө аһата турар.

Аастыт 12 сылтан быһыры-ын эрө кыратык курааннаата. Ол кэинтэр өг дьыллар турбуттара 2006 сыллаахха улахан уу калан хотуур холлоот ото үүммүтэ. Ону түһүбүтүн айылыга сөптүүр сыһа. Түһүү сүрүн биричиинэтэ салыһы полтигасттар уонна бөйбөт хас биридирбиттэр сытар.

Түмүк

Эти-үүтү элбэти бары сүрүн сыалыт, баҕабыт буолара биллэр. Онтон ону анардас отунан, элбэх бурдукту үүннэр-бөкө, сиилэһи, сенаһы бэлэмнээбэккэ ситиһиллбитин эмиз биллэбит. Ону үрдүнэн сиилэһи угууу букатын даҕаны умнан эрбэт. Оннооҕор быһыл былаанга даҕаны суох. Дьэ, сүрдэх диэтэһин. Ону этим биэр. Быйыһыттан сир үлэтигэр, сүөһүгэ үтүс сүмэһиннээх аһылыгы бэлэмнээһингэ "өрөбүлүүсүэтэ" оҕуруоһун, тосту уларыһыһы киллэр-иэһэ!

И. ПОНОМАРЕВ.

Муус устар 2 күнүгүн саралаан иһик нэһилэ устата "Чурапчы" кооператив бары нэһиликтэригэр баар арыы сыахтарыгар, собооттарыгар, "Мугудай" ас-үөл комбинатыгар Роспотребнадзор үс сылта биридир ыһыттар улахан бэрэбиэркэтэ барда.

Бэрэбиэркэни тарилта Чурапчытаагы салаатын кылаабынай бырааһа А.М.Гаврильева салайан ыһыта. Билигин 86-с федеральнай окуонунан үтүс бордодууксуйатын оҕуруута, батарыһа, атылаһааччы бырааһы кэмүсүүртэ, үрүт ас киһи доруоһуа-

РОСПОТРЕБНАДЗОР УЛАХАН БЭРЭБИЭРКЭТЭ

тыгар куттала суох буолуутун ирдэһинтэ көрдөбүл аһары күүһүрэн турар.

Ол иһин бары үт объектарынан ис-тас көстүүлэригэр, санитарнай туруктарыгар, оборудованиенан хааччылы-ыларыгар, оҕуһулар бордодууксуйа хаачыстыбатыгар, үлэтигэр санитарнай киһиксэлэрэ туолууттар, бары прививкалары, дезинфекционттар утары укулу ыһыттарыгар тиийэ ингантон бэрэбиэркэ ыһыһыһа.

Бу бэрэбиэркэни көрсө кооператив эрдэгтэн үтүс бэлэмнэни, өрөмүөн үлэтин ыһыһыта. Ол курдук, элбэх арыы сыахтара ис-тас өттүлэрэ общиналамьытара, олбуордара санардыл-лыһыта, ис өттүлэригэр элбэх өрөмүөн, санардыы, кырааска үлэлэрэ барыт-тара.

Олор түмүктэригэр бэрэбиэркэ этэгинэ ааста дьэххэ сөп. Биридирээн быстах итэҕэстэргэ, сорох үлэһиттэр санитарнай көрдөрүүнү ситэ барбатах-

тарыгар предписаниелар сурулуһу-лар.

Уопсай түмүгэр биэр даҕаны арыы сыага сабыһыһыта, бары салгыы үлэ-лииргэ көнүлүннүлэр. Эскөтүн бу су-ол-иас мөлтөөр биэр эмэ объект үлэ-лииргэ көнүлүннүлэр, сабыһыһыта буоллар, тустаах нэһилик дьонугар улахан оҕустарыһаах буолуо этэ.

Ону билигин улуус үрдүнэн бары арыы сыахтара, собооттара үлэтин салгыыр кыахтанналар.

ЕВШАДРИНА,
үүт техника.

